

Б.А. Прищепя, В.С. Чекурков, В.В. Ткач

ДОСЛІДЖЕННЯ В ДУБНО ПО вул. ЗАМКОВА, 10

Results of the works in Dubno at 10, Zamkova Street in 2009 are presented. At the area allotted for construction, the layers and objects of Slavonic and Rus period and Lithuanian-Polish epoch were discovered that provided the evidence of the continuous development of the settlement since the 10th c. to the middle of the 13th c.

Розкопки у м. Дубно по вул. Замкова, 10 провадилися у вересні—листопаді 2009 р. на відведеній під забудову ділянці площею 270 м², що лежить за 80 м на захід від південного бастиону Дубенського замку на південно-східному схилі високого правого берега р. Іква. Досліджено культурні нашарування потужністю 1,5—2,2 м та 18 різночасових об'єктів (рис.), частково поруйновані будівлями XIX—XX ст. (7—11) і перекопами.

Стратиграфія за профілем західної стіни розкопу: 1) від денної поверхні до глибини 0,5—0,6 м залягав темно-сірий ґрунт, насичений будівельним сміттям та речами XIX—XX ст.; 2) шар завтовшки 0,8—1,4 м, що у верхній частині складався з темно-сірого ґрунту зі знахідками XVII—XVIII ст., в середній — включав численні горизонтальні тонкі прошарки органічних решток, чорного гумусу, вугілля і попелу, материкового суглинку, а в нижній то був чорний гумусний ґрунт з вкрапленнями дрібних фракцій глини та речей XVI—XVII ст.; 3) чорний однорідний шар з незначними вкрапленнями печини та вугілля завтовшки 0,25—0,40 м, що містив керамічні вироби та інші знахідки X — першої половини XIII ст., а у верхній частині — також поодинокі уламки посуду XV—XVI ст.; 4) ґрунт темно-брунатний (каштановий), щільний, однорідний, без знахідок, завтовшки 0,5—0,7 м; 5) передматериковий світло-брунатний завтовшки 0,15—0,20 м; 6) материк — жовтий лесоподібний суглинок на глибині 2,1—2,6 м. На площі розкопу спо-

стерігається пониження материка на південь (в бік заплави Ікви) та на схід, перепад рівнів материка становить від 2,05 до 3,15 м від R.

Досліджено п'ять будівель (1а, 2, 3, 5) і чотири господарські ями (13—15), віднесені до слов'яно-руського етапу розвитку поселення. Найранішими є житло-напівземлянка 2 та господарська будівля 17.

Житло 2 мало прямокутний у плані котлован розмірами 3,60 × 3,75 м, заглиблений на 0,4—0,5 м від рівня виявлення. Долівка — щільно утрамбований материковий суглинок — на 0,2 м понижувалася з півночі на південь. У північному кутку виявлено рештки печі-кам'янки, складеної з невеликих каменів місцевого пісковикового вапняку (до 0,2 м в перетині). Вона повністю втратила форму, і мала вигляд скупчення каміння на площі 1,4 × 1,3 м завтовшки до 0,25 м. Черинь овальний (0,60 × 0,65 м), заглиблений нижче рівня долівки на 0,10—0,12 м, напівсферичний у перетині, з міцно випаленими стінками. Він був заможений невеликими камінцями (обгорілі й кришаться). Челюстями піч була звернена на південний схід.

У кутках котлована, а також на середині стін простежено стовпові ями. Здебільшого вони округлі діаметром 0,25—0,40 м і завглибшки 0,2—0,4 м, інші — здвоєні, що, вірогідно, свідчить про ремонт дерев'яних стін будівлі. В центральній частині житла, ближче до південно-східної стіни, виявлено округлу зону випаленої долівки діаметром 0,4 м та два невеликих заглиблення, заповнених вугіллям і попелом.

Попервах котлован був засипаний брунатним ґрунтом (суміш гумусу та суглинку), в якому трапилися уламки горщиків «курганного типу». Згодом яму, що утворилася на місці котлована, засипали чорним гумусом, насиченим

уламками гончарного посуду, вугіллям і кістками тварин. На долівці напівземлянки та в завалі каміння на місці зруйнованої печі зібрано уламки гончарних горщиків, які дозволяють датувати будівлю X ст.

Будівля 17 мала чотирикутний у плані котлован розмірами $2,80 \times 2,95$ м, заглиблений у передматериковий шар та материк на $0,6$ м. В кутках і на середині довжини стін виявлені стовпові ямки, округлі в плані, діаметром $0,20\text{--}0,25$ м і завглибшки $0,30\text{--}0,40$ м. Вони розміщені так, що приблизно на половину врізані в стіни котловану. Верхні шари заповнення котлована — чорний гумус, у якому виявлено уламки гончарних горщиків X ст. і кістяну проколку. Придонна частина заповнена темно-сірим однорідним ґрунтом без знахідок. На долівці зібрано поодинокі уламки гончарних горщиків X ст.

Будівля 5 південним кутом частково перетинала котлован будівлі 17. Це прямокутна в плані напівземлянка розмірами $4,20 \times 4,25$ м і завглибшки до $0,85$ м від рівня виявлення. В центральній її частині на долівці був черінь 1 овальний у плані ($0,95 \times 0,70$ м), міцно випалений. На північний захід від нього два ряди ямок від кілків діаметром $4\text{--}5$ см. Ще один черінь виявлено в західній частині котлована. Він округлий у плані, діаметр $0,8$ м, заглиблений на $0,10\text{--}0,13$ м нижче рівня долівки, стінки по периметру були зміцнені камінцями. Черінь 2 був влаштований на місці старої господарської ями завглибшки $0,45$ м, яку засипали чорним пухким гумусом (без знахідок).

По кутках котлована були стовпові ями, округлі в плані, діаметр $0,20\text{--}0,25$ м, завглибшки $0,25\text{--}0,50$ м. Ще одну яму досліджено на середині довжини південно-західної стіни. Вона овальна в плані, $0,4 \times 0,2$ м, завглибшки $0,4$ м. В цю яму було поставлено плаху в перетині $0,28 \times 0,09$ м. У нижніх пластах заповнення будівлі, вздовж стінок котловану, чітко виділялася смуга чорного гумусного ґрунту завширшки до $0,10\text{--}0,12$ м, що, вірогідно, сформувалася на місці дерев'яних конструкцій стін.

У заповненні котлована знайдено крейдиане прясельце та уламки гончарних горщиків, які дозволяють датувати будівлю 5 першою половиною XI ст. Вірогідно, це було житло, але північний кут будівлі, де могла знаходитися піч, зруйновано при влаштуванні ями 1 литовсько-польської доби.

Житло 3 мало неглибокий котлован, впушений в культурний шар та частково в ґрунт каштанового кольору, його приблизні розміри 4×4 м. Глинобитну піч збудували у південно-

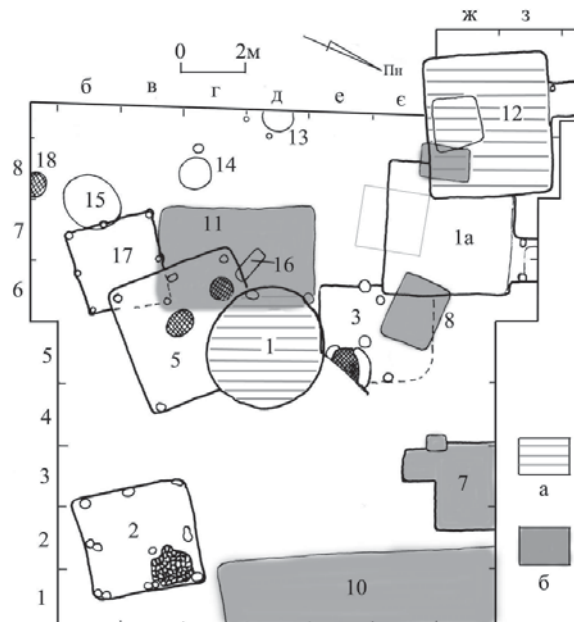

Рис. План розкопу в Дубно по вул. Замкова, 10: а — об'єкти XVI—XVIII ст.; б — об'єкти XIX—XX ст.

східному кутку на підсипці материкового суглинку, її стіни збереглися на висоту $0,65$ м. Піч підковоподібна в плані, розмірами $1,5 \times 1,6$ м, зсередини стіни облицьовані дрібними камінцями. Чотирикутний черінь ($0,90 \times 0,85$ м) мав два дуже випалені шари глини. В одному з шарів знайдено вінце горщика XI — початку XII ст. Долівка на $0,7$ м вище ніж долівка будівлі 5. Житло було збудоване на схилі, через що контури котлована зафіксовані лише вздовж західної сторони будівлі, де він врізався у схил. На північний захід від печі, біля східного краю долівки, виявлено стовпову конічну в перетині яму діаметром $0,30$ м і завглибшки $0,15$ м і таку само — біля західної стіни. Ще одна округла яма знаходилась поряд з піччю, на захід від неї. Її діаметр $0,45$ м, глибина $0,60$ м.

Знахідки гончарного посуду дозволяють датувати житло 3 першою половиною XII ст.

Будівля 1а мала прямокутний у плані котлован розмірами $4,2 \times 4,6$ м, стіни майже вертикальні, збереглися на висоту $0,70\text{--}0,75$ м, дно материкове, рівне, утрамбоване. Північно-західний кут був зруйнований котлованом будівлі 12. Вхід у вигляді заглибленого в материк коридору простежено впродовж $1,0$ м з північного боку, ближче до північно-східного рогу будівлі. Ширина його $1,4\text{--}1,5$ м, на дні збереглися материкові сходи: нижня заввишки $0,1$ м, наступна — $0,4$ м від долівки. Біля протилежних стін коридору, за $0,2$ м від краю котловану, було дві ями від чотирикутних у плані стовпів у перетині $0,30 \times$

0,23 м. У центральній частині будівлі на рівні дна лежав овальний у плані черінь (1,15 × 1,30 м), перекритий шаром вугілля та попелу завтовшки 2—4 см. На дні котлована виявлено вісім ям діаметром від 0,2—0,3 м до 0,5—0,6 м і завглибшки від 0,15 м до 0,50 м.

Зверху котлован був заповнений шаром чорного однорідного ґрунту завтовшки до 0,3 м у центрі, насиченим вугликами та знахідками, серед яких переважають уламками гончарних горщиків XII — першої половини XIII ст. Нижче, в північній частині котлована, виявлено потужний завал зруйнованої глинобитної печі: великі блоки стін, аморфні шари суглинку зі шматками печини. В завалі знайдено поодинокі уламки гончарних горщиків XII — першої половини XIII ст. У південній частині котлована, в засипці, виявлено лише поодинокі фрагменти зруйнованої печі, заповнення тут складалося зі світлого ґрунту, що містив дрібні фракції суглинку. Котлован будівлі 1а інтерпретуємо як підкліт наземного житла XII — першої половини XIII ст.

Будівля 12 мала прямокутний у плані котлован, чіткі контури якого простежені на глиби-

ні 2,0 м від R. На цьому рівні розміри котлована 4,40 × 4,25 м, стіни вертикальні, заввишки 0,8—0,9 м. Верхній шар засипки складав сірий ґрунт з дрібними фракціями суглинку, насичений знахідками, переважно уламками кераміки. Нижче залягав шар завтовшки 0,5—0,6 м з рештками зруйнованої печі. Він насичений суглинком, печиною, битою цеглою, уламками мископодібних кахлів і фрагментами посуду XVI ст. В нижній частині цього шару та на долівці були уламки спалених дерев'яних конструкцій від перекриття між наземною та заглибленою частинами будівлі. Рештки спаленої дерев'яної обшивки виявлені також уздовж стін котловану. Біля південної стіни знаходилася чотирикутна яма розмірами 1,6 × 1,8 м і завглибшки 1,4 м. Її стіни міцно випалені, але на дні цього не простежено.

З північного боку котлована простежено вхід у вигляді заглибленого коридору завширшки 1,8 м, дно якого понижувалося на південь, у бік приміщення. Вздовж його стін теж виявлено рештки обгорілої дерев'яної обшивки.

Будівля 12 була наземним житлом з підклітом, яке загинуло в другій половині XVI ст.

